

AD FONTES!

DOI: 10.33608/0236-1477.2020.01.86-101

УДК 821.161.2'05-223.09

Архиепископ Ігор ІСІЧЕНКО, професор, доктор філологічних наук,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
проспект Незалежності, 4, м. Харків, 61000
e-mail: archbishop.ihor@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3270-104X>

«ГІБРИДНА ВІЙНА» НА СЦЕНІ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ (1736—1737 рр.)

Серед десяти інтермедій, поставлених між діями драм Митрофана Довгалевського на сцені Києво-Могилянської академії на Різдво Христове та Великдень упродовж 1736—1737 навчального року, є дві, де центральним персонажем постає Козак. Він виступає героєм, захисником поневолених селян від гнобителів — Шляхтича й Жида. У політичній кон'юнктурі свого часу обидві інтермедії відігравали пропагандистську роль, пов'язуючи у свідомості глядачів перспективу експансії Російської імперії на захід із визвольною місією Запорозького козацтва — Нової Січі, утвореної під юрисдикцією Росії.

Ключові слова: Митрофан Довгалевський, бароко, шкільна драма, інтермедія, козак, Станіслав Лещинський, Пилип Орлик, гібридна війна.

В історії української барокової драми унікальним за своєю плідністю став 1736—1737 навчальний рік у Києво-Могилянській академії. Поетику тоді викладав ієромонах Митрофан Довгалевський, вихованець тієї-таки вищої школи: випускник 1732 р., наступного року прийняв монаший постриг, а вже 1735—1736 навчального року читав курс синтаксими [19, 184]. Студентські конспекти курсу поетики «Nortus poeticus» збереглися у двох рукописах

Цитування: Ісіченко Ігор архієпископ. «Гібридна війна» на сцені Києво-Могилянської академії (1736—1737 рр.). *Слово і Час*. 2020. № 1 (710). С. 86—101. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.01.86-101>

[13, 8], що дало змогу Валерієві Маслюку здійснити його переклад українською мовою [9]. Як належало викладачеві цієї дисципліни, Довгалевський підготував до різдвяних і великодніх свят вистави: на Різдво Христове, 25 грудня 1736 р. — «Комическое дѣйствие» [32, 169—182], а на Великдень, 10 квітня 1737 р. — «Властотворний образ челоуѣколюбія Божія» [31, 327—346]. При кожній драмі було подано по п'ять «інтерлюдій», що становить майже третину всіх відомих дослідникам українських барокових інтермедій. Тексти, які виявив у рукописі № 1710 з бібліотеки Михайлівського Золотоверхого монастиря Микола Петров 1865 р., були вперше опубліковані в журналі «Киевская старина» 1897 р. [14].

Сам відкривач, переповідаючи зміст знайдених творів, звернув увагу на інтермедії, серед персонажів яких фігурує Козак: третю інтермедію до різдвяної драми «Комическое дѣйствие» (3-я різдвяна інтермедія) та п'яту інтермедію до великодньої драми «Властотворний образ» (5-а великодня інтермедія). Михайло Возняк дасть їм умовні назви: 3-ій різдвяній — «Козак, лях і москаль», 5-ій великодній — «Козак-визвольник» [5, 53—56, 66—68]. У першій із них на сцені з піснею з'являється Козак. Він співає про витримані важкі випробування «у турка под рукамы, а в татаров з кайданамы» [38, 108]. Там же опиняється Лях — шляхтич, який полює із соколом на перепілок. Він ні за що накидається на Литвинів — беззахисних і лагідних білорусів, які невчасно потрапляють йому на очі. За наказом Ляха Хлопець карає Литвинів, а Лях (його самого автор називає *Sraczkowski*) кличе друзів із малопристойними прізвищами *Zdupuradski* та *Guwnowie*, аби продемонструвати підданцям силу й повихвалитися один перед одним. Згадуючи про панування над Україною — Києвом, Глуховим — Лях мріє:

To wszystko mieczem, ogniem zwoiować możemy,
A Leszczyńskiego krola znowu odbierzemi!
A wnet zaciągnemi tu mężnego Hektora,
Y na pomoc przyszle nam od swego też dwora
Krol francuzki ze tysiác drugie-trzecie,
My się zbierzemy wkoło do sto tysiác przedcie.
Będziemy też woiować do samey Połtawy,
Aby odebrać pierwszy honor naszej sławy [38, 111].

Обурений почутим, Козак кличе на допомогу «земка» — Москаля, обіцяючи йому шедру здобич. Москаль охоче долучається до Козака, і вони спільно перемагають кривдників.

3-я різдвяна інтермедія, у якій Козак і Москаль об'єднуються, щоб дати відсіч експансіоністським планам Ляха, спонукала М. Петрова додати при її публікації примітку, яка нагадує про війну Станіслава Лещинського за королівський престіл у Речі Посполитій. Обраний

кoрoлeм 1705 p., Лещинський був змушений тікати 1709 p., а 1733 p. знов намагався здобути польську корону, зрештою, зазнавши поразки [28, 71—72].

У 5-й великодній інтермедії перед глядачем постає Лях, котрий вивозить посадженого до клітки Мужика на продаж. Він хоче вторгувати грошей, аби озброєним піти до війська. Своє рішення Лях мотивує селянськими бунтами:

A teraz nasi chłopcy na nas się buntują,
Y z kozacy na polską koronę wotują,
Żeby ją wykorzenić y wszystkie iey cnoty,
Y odebrać do siebie szlacheckie kleynoty [38, 138].

Жид хоче орендувати Мужика й обіцяє заплатити згодом сто злотих, хоча явно хитрує. А щоб Мужик не втік, він вирішує на ніч ізв'язати йому руки й ноги. Аж тут з'являється Козак і визволяє Мужика, натомість кладучи ярмо на Ляха й Жида.

Ще до публікації інтермедій Павло Житецький, знайомий із рукописом Михайлівського Золотоверхого монастиря, звернув був увагу на постать Козака, уведення якої до 5-ої великодньої інтермедії пояснює тим, що «в боротьбі з польським елементом потрібна була <...> інша сила — певним чином політична, — треба було, щоб сільський орач перетворився на козака» [12, 109]. Житецький нагадує про козака з 3-ої різдвяної інтермедії, який тужить через розорення його батьківщини, мріє про козацьку славу, про «Січ-матір», але «самої доброї волі й особистої хоробрости мало було для того, щоб подолати ворога, і тому козак охоче приймає послуги від москаля й готовий вислужитися перед ним» [12, 110].

Читаючи інтерпретації Петрова й Житецького, варто пам'ятати, що писалися вони під час запеклої антипольської кампанії, що розгорнулася в Російській імперії після Листопадового (1832—1833) і Січневого (1863) національно-визвольних повстань. Спогади про козацькі війни активно залучалися до пропагандистських акцій як свідчення солідарности українців із царським престолом у ворожості щодо польської шляхти. Символом цього став зведений 1888 р. в Києві пам'ятник Богданові Хмельницькому, на якому до 1919 р. містилися написи: «Волим под царя восточного, православного» і «Богдану Хмельницькому единая неделимая Россия» [24].

Іван Франко лише згадує інтермедії Довгалевського в брошурі «Русько-український театр: Історичні обриси» (1894) [41, 304—305] та в «Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 р.» [40, 66]. Натомість у рукописній «Історії української літератури. Часть 1» він уже досить докладно переказує сюжети окремих інтермедій і констатує:

«При всій своїй карикатурності інтерлюдії Довгалевського малюють досить вірно сцени з тогочасної дійсності або силкуються в символічних образах змалювати різні злигодні українського народу» [39, 347—348].

Михайло Возняк присвятив цим інтермедіям цілий розділ у своїй монографії «Початки української комедії» [5, 50—75]. Переказуючи зміст інтермедій і щедро цитуючи текст, учений помічає «глибший суспільний підклад» [5, 53] 3-ї різдвяної інтермедії, де «виступає в цілій наготі жорстокість і нелюдність польських зайд-панів, <...> сильно підкреслений національний антагонізм між селянською Україною і шляхетською Польщею» [5, 56]. Водночас він звертає увагу на не досить добре розуміння Довгалевським національного поневолення України: «Хоч поляки й москалі однакові історичні вороги України, в його інтермедіях виступає більша ненависть до поляків, ніж до москалів» [5, 71] (М. Возняк схильний уважати самого Довгалевського автором інтермедій [5, 69—70]). Дослідник пояснює це релігійним чинником: Україна вела боротьбу за православну віру й традиція цієї боротьби нібито заважала помітити небезпеку з боку Московщини [5, 71].

Риторика вченого стає зрозумілою з огляду на українсько-польську війну, що точилася на землях Галичини з листопада 1918 р. до липня 1919 р. [22, 151—218]. Не менш зрозумілий пафос повоєнних советських публікацій, які несли на собі відбиток подій вересня 1939 р. (адже окупація Польщі спільно з нацистською Німеччиною потребувала історичних мотивів!) і остаточної заміни в пропагандистському інструментарії КПРС інтернаціоналістичної фразеології на проімперську. У рік публікації «Тез про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654—1954 рр.)» [36] в першому офіційно схваленому курсі історії української літератури, попри жалюгідно малий обсяг розділів, присвячених ранньомодерному письменству, знаходиться місце для переказу змісту 3-ї різдвяної та 5-ї великодньої інтермедій [17, 104—105] і розкриття їхньої соціальної функції: «В яскравих сценах вони показували, як польська шляхта і ксьондзи експлуатували трудовий народ, як уярмлені український та білоруський народи з допомогою братнього російського народу виступали на боротьбу проти гнобителів» [17, 105].

У нетривалий і неоднозначний час «хрущовської відлиги» відділові давньої української літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР удалося опублікувати найповніший і досі збірник інтермедій XVII—XVIII ст. Почесне місце в ньому відведено інтермедіям до драм Митрофана Довгалевського [38, 99—142]. У передмові Микола Ґудзій виокремлює 3-тю різдвяну та 5-ту великодню інтермедії як «найсильніший і найсміливіший вираз протесту українського народу проти національного і соціального гніту» [8, 21]. Згодом 3-тю різдвяну інтермедію Олександр Білецький уключив до третього видання «Хрестоматії дав-

ньої української літератури» [42, 487—491], а Олекса Мишанич — до антології «Українська література XVIII ст.» [37, 360—364]. Університетський підручник устами Михайла Грицяя визнав 3-тю різдвяну інтермедію «вершиною української інтермедійної літератури», бо «в ній чи не найсильніше і найсміливіше розкрито протест народних мас проти соціально-національного гніту, проти прагнення іноземних загарбників закабалити український народ» [7, 312]. Слід завважити, що, очевидно, з огляду на входження Польської Народної Республіки до числа «країн соціалістичного табору» антипольська риторика була дещо завуальована евфемістичними фразами про «іноземних загарбників», хоча тут же «знахабнілий польський пан» фігурує як «хвалькуватий, бундючний, жорстокий експлататор», «ініціатор нових загарбницьких походів на українські землі» [7, 313], «лютий ворог трудового народу, людиноне-нависник» [7, 315]. І, звичайно ж, йому протиставлено персоніфікований в образі Москаля російський люд, єдність із яким «була гарантією перемоги українського народу над нападами» [7, 313].

Таке високе місце цих двох інтермедій в аксіологічній системі советського літературознавства дуже закономірне. Адже відображення у творі актуальних проблем суспільного життя було в цій системі чільним критерієм його оцінки. І офіційна історико-літературна доктрина легко помічала цілковиту відповідність цим критеріям і 3-ої різдвяної, і 5-ої великодньої інтермедій. Зрештою, на те саме вказує незалежна від советської кон'юнктури Пауліна Левін, нагадуючи про фатальну промосковську орієнтацію киево-могилянських професорів епохи Довгалевського [48, 161]. На противагу цьому Микола Сулима стверджує, що Довгалевський «творив всупереч політичній кон'юктурі» [35, 179].

Занурення в політичну атмосферу пограниччя Російської імперії та Речі Посполитої, на якому з 1667 р. перебував Київ, дає змогу виявити в сатиричних ескападах обох інтермедій напрочуд актуальні для свого часу мотиви. 3-я Віденська мирна угода з 5 жовтня 1735 р. призупинила війну за польську спадщину (1733—1735), розпочату поверненням на королівський престол Мазепиноного союзника [1; 24, 273—278] Станіслава Лещинського [51, 65—66]. Під тиском російських військ, які вдерлися на територію Речі Посполитої 1733 р., королем стає курфюрст Саксонії Август III Фрідріх (1696—1763) — залежний від Російської імперії правитель, який не знав польської мови й рідко бував у Польщі. Річ Посполита занурюється в кризу, що готує ґрунт для майбутніх поділів [49]. Російські окупаційні сили, до складу яких входили й козаки з Гетьманщини, захоплюють українців Правобережжя до бунту проти влади Речі Посполитої, переконуючи в урядових утисках православної віри та обіцяючи допомогу від цариці Анни Іоанівни (1730—1740). Поширюється гайдамаччина, ідеї якої химерно сполучали соціальний протест, анти-

католицьку риторичу й покладання на багнети російських одновірців [3, 184—185; 2, 441—443]. Спершу на Київщині, а потім і на Поділлі та Волині «купи збунтованих селян били й виганяли шляхту та жидів, захоплювали цілі міста й містечка» [10, 482].

А в цей час гетьман-вигнанець Пилип Орлик докладав останніх драматичних зусиль, щоби продовжити визвольні змагання. Його син Григорій спробував налагодити стосунки зі Станіславом Лещинським. Після 12-річної ізоляції в Салоніках гетьманові Орлику вдалося перебратися 1734 р. до містечка Каушани в Бесарабії, де мав літню резиденцію хан Буджацької орди [21, 60—62]. Але головну гетьманську підпору було втрачено: у березні 1734 р. Запорозьке військо, яке після поразки Івана Мазепи отаборилося було в Олешках, під юрисдикцією Кримського ханства, вирішило перейти під владу російської імператриці. Укладається Лубенський договір; на річці Підпільній засновано Нову Січ [33, 181—185; 45, 417—451].

Навздогін цим подіям гетьман Орлик надсилає запорожцям докірливого листа, у якому нагадує про їхню присягу «не тилко житія, але и послѣдней крове капли не жаловати для визволеня тоей ж Отчизни своей от тяжкого и тиранского подданства московского» [4, 55] та дивується з того, що запорожці, «мѣючи свѣжие и живие еще, опрочь давних доводов, приклади ложного упевнения московского так на себѣ, яко и на Отчизнѣ своей, латво, поривчо и нерозмысле тепер оному увѣрилисте» [4, 58]. Але застереження досвідченого політика ніхто не брав до уваги: запорожці переживали ейфорію від розриву з дедалі обтяжливішою підлеглістю Кримському ханові:

Бо й їм добре на чужині
Мурзи завдавали
[43: 2, 46].

Здавалося б, відновлюються Вольності Війська Запорозького: над річкою Підпільною отаборився Кіш, юрисдикція якого поширювалася на Кодацьку, Бугогардівську, Інгульську паланки на Правобережжі, Прогноївську паланку в гирлі Дніпра, Протовчанську, Орельську, Самарську й Кальміюську паланки на лівому березі Дніпра, сягаючи на сході земель Війська Донського, а на півдні — турецької фортеці Кінбурн [6, 68—69]. Визнаючи себе підлеглим російській короні, Запорозький Кіш ставав надійним буфером між імперськими землями та Кримським ханством, а також плацдармом для просування на Правобережну Україну, що лишалася у складі Речі Посполитої.

Інтермедійний козак несе в собі синдром незагоєних травм, здобутих під час поневіряння в Олешківській Січі:

Був у турка под рукамы, а в татаров з кайданамы...
Бог виручив мя оттуду, а тепер мѣсця не найду
[38, 108].

Звиклого до військової служби Козака не приваблює мирна праця: вона не дає зиску, придатні до обробітку ліси, поля, сіножаті вже спорожніли, не залишивши шансу прожити з них. Погляд Козака звертається на Січ, де перед ним мріє «добичи простая дорога». Він шукає своє місце, «козацьку долю» за порогами, на Дніпровському Низу. Мимохідь згадавши про полювання на лиса чи бобра, Козак захоплено вирішує: «Буду турков воеваты, мечем слави добувати». І йдеться не лише про славу: він уже обмірковує, як здиратиме з переможених турків «кармазини з луданамы» й захоплюватиме в полон «турецкіи дѣты» [38, 108].

Та раптом у переліку уявної здобичі поряд із кармазином (старовинним дорогим темно-червоним сукном [34: 4, 107]) та луданом (старовинною блискучою тканиною [34: 4, 552]) згадуються «шати <...> з сутанамы». Можна припустити, що «шати» — не конче «szaty liturgiczne», тобто богослужбове вбрання католицького духовенства [46, 900—901], — в українській мові слово «шати» тяжіє до розширення семантики [34: 11, 420]. Але ж «сутана» (sutanna) — термін цілком однозначний, що стосується лише позабогослужбового священничого одягу римсько-католицького духовенства, — як у польській [46, 878], так і в українській мові [34: 9, 859]. Навряд чи міг би розраховувати Козак зустріти цей одяг у країнах панівного ісламу — ну хіба що випадково натрапив би на латинського місіонера. А от при нападі на Річ Посполиту в кожному містечку, а часто й у селі чи шляхетському маєтку, була нагода захопити ксьондза під час богослужіння і обдерти його з літургійних риз («szat liturgicznych») разом із сутаною. Бо ж, усупереч дивному визначенню «Словника української мови» («верхній довгий одяг католицького духовенства, який носять не в час богослужіння» [34: 9, 859]), ризи одягаються таки поверх сутани, або, у монахів, — габіту.

Зрештою, вступний пісенний монолог Козака з 3-ї різдвяної інтермедії завершують слова, які чітко визначають нову альтернативу нападам на турецько-татарський Південь:

Або ляхов на той час трапится поймати
І сѣм кієм козацким по ребесах дати
[38, 108].

Поява шляхтича-мисливця (Ляха) із двома друзями, кожного з яких автор наділив знущально-непристойними прізвиськами, виявляється цілком доречною. Здобич сама приходить до Козака. Виходячи із засад сатиричної типізації, характеристики всіх трьох шляхтичів прямолінійно однотипні. Це персонажі зухвалі, агресивні, украй зверхні щодо нещадно визискуваних ними білоруських селян (Литвинів). Згадані риси виявляються в брутальній мові Ляха, яка рясніє вигуками: «Padła, padła, padła! Tu padła! Kus, kus! Nałapiur!» [38, 108], «Biy, tłucz, wal, pal, biy dobrze» [38, 110]. Без жодної підстави покаравши лагідного та покірливого Лит-

вина, Лях іще й обурюється його примарною «chłopską odwagą» і знаходить для цього пояснення:

Znać, że to moskał abo kozak iemu dopomaga
[38, 110].

Так уже в репліках Ляха оприявнюється збірний образ потужного захисника поневолених східних слов'ян, що їх імперська ідеологія Петра I і його наступників інтегрує в єдине поняття «русского народа». Зрештою, цю модель ласкаво запропонувала Імперії конформістська частина інтелектуального Києва ще 1674 р. в трактаті «Σύνοψις»: «И тако Россы <...> по роду же своему едино суть» [20, 7], «єдинаго бо естества, отца своего Афета, и тогожде языка» [20, 6]. Політична палітра чітко поляризується: «наші» — це «русский мір», де поєдналися Литвини, Козак і Москаль, а «вороги» — Ляхи, ототожнювані з усією, насправді поліетнічною й різностановою, Річчю Посполитою.

Цей ворожий світ маніфестує свої наміри в мовних партіях Ляха та його друзів. Лях згадує, як його

poddaństwo w Kijowie bywało
Gdzie był gubernatorem
[38, 110—111],

а свій життєвий простір він прагне поширити до Глухова, куди сягали колись належні Ляхові села. Можливо, що рубіжна роль Глухова в цій моделі світу не випадкова: адже «Глухівські статті», які підписав гетьман Дем'ян Многогрішний 16 березня 1669 р., — один з етапних документів, що визначали входження Гетьманщини в політичну орбіту Московського царства [10, 312—313], а саме це місто після зруйнування «мазепинського» Батурина 1708 р. стало резиденцією гетьманів Івана Скоропадського, Данила Апостола, Кирила Розумовського, місцем перебування Малоросійської колегії, Генеральної військової канцелярії [15, 207—208] — отже, фактичною столицею частини українських земель, лояльної до московського царя.

Ще показовіша самовпевнена заява Ляха про намір дістатися аж до самої Полтави:

Będziemy też wojować do samey Poltawy,
Aby odebrać pierwszy honor naszej sławy
[38, 111].

Виходить, що польські шляхтичі ладні гуртувати своє військо, аби помститися за поразку в Полтавській битві 27 червня (8 липня) 1709 р. Але який стосунок мали поляки до цієї битви? Адже годі шукати серед противників московського царя під Полтавою поряд зі шведами та українськими козаками ще й польських вояків!

У тім-то й річ, що інтермедія в легкій грайливій формі нав'язує імперську інтерпретацію цієї битви — ту саму, яка на довгі роки закріпилася в

ідеології «руського міра». Вона була декларована вже в маніфесті Петра I з 28 жовтня 1708 р.: «Гетман Мазепа <...> изменил и переехал к неприятелю нашему, королю шведскому, по договору с ним и Лещинским, от шведа выбранным на королевство Польское, дабы, с общего согласия с ними, малороссийскую землю поработить по-прежнему под владение польское, и церкви Божии и славные монастыри отдать в унию» [18, 172]. А ось як цей погляд оформлює, скажімо, «Радянська енциклопедія історії України» ще 1971 р.: «Перемога в П[олтавській] б[итві] <...> остаточно зірвала зрадницькі плани І[вана] Мазепи та його поплічників віддати укр[аїнські] землі під владу польсь[ько]-шляхет[ських] загарбників» [30, 414]. Визвольна місія гетьмана Івана Мазепи (цілком замовчувана в інтермедії) у деформованій свідомості «руського міра» трансформується в акт національної зради та повернення українських земель під владу Речі Посполитої, вже демонізовану історичною пам'яттю на часи Митрофана Довгалевського. У кривому люстрі цих трансформацій король Станіслав Лещинський із союзника України в прагненні захиститися від московського ярма [1, 37—55] перетворюється на підступного реваншиста, перейнятого намірами захопити втрачені за Богдана Хмельницького українські землі.

Однак згадка про короля Станіслава Лещинського мотивується не так апелюванням до історії Полтавської битви, як цілком актуальними для польсько-російських стосунків подіями. Драматична історія другого обрання Лещинського та його поновного перебування на королівському престолі впродовж 1733—1736 рр. за виразного сприяння Франції та всупереч державним інтересам Російської імперії [47, 40—58] завершилася незадовго до різдвяної вистави Довгалевського. Останні вогнища Дзиковської конфедерації жевріли на Поділлі ще до 1735 р. [50]. Гетьман Пилип Орлик гуртував у Бендерах кількатисячне військо, яке разом із кримськими татарами мало підтримати Лещинського й скористатися його конфліктом із Росією для витіснення з України царського війська [21, 61—63]. Саме тому для автора інтермедії принципово важливим було пов'язати Лещинського з агресивними амбіціями польської шляхти:

To wszystko mieczem, ogniem zwojować możemy,
A Leszczyńskiego króla znowu odbierzemy!
[38, 111].

Обурений зазіханнями на його батьківщину та наругою над беззахисними Литвинами Козак не дає собі ради зі знахабнілими ворогами й змушений кликати могутнього помічника — Москаля:

Земку! О, земку! Швидко давай поратунку!
Ос тут добичи озмем не одну вже сунку!
[38, 112].

Отже, для інтермедійного Козака Москаль — уже земляк — «земко», «земочко», співвітчизник. Обидва персонажі репрезентують спільний етнокультурний простір, «руській мір», і ладні карати кожного, хто ставить під сумнів його єдність і неділимість:

А што здезь о рубежах они спаминали,
Будто ляхонки Україну в обястях держали,
Дабро! Вот покажем рубежи кнутамы на спинь!
[38, 112].

Козацькі нагаї семіотизуються в цьому просторі як знаряддя кари для всіляких дисидентів, а серед них і противників політичного союзу з Росією, послідовно звинувачуваних упродовж XVIII—XX ст. у колабораціонізмі з іноземцями — «польською інтригою», Австро-Угорською імперією, нацистською Німеччиною, американськими імперіалістами. Ці нагаї, як і шапки-кубанки та червоні лампаси, набули в політичній символіці «руського міра» незмивного зв'язку з фанатичною підтримкою його експансіоністських прагнень, що не обмежуються ні Гетьманщиною, ані Донбасом, ні Кримом. Адже, за словами В. Путіна, «границы России нигде не заканчиваются» [29].

У 5-ій великодній інтермедії сторони конфлікту дещо змінюються, хоча суть конфлікту зберігається (виклад фабули див. вище). У стані ворогів поряд із Ляхом опиняється Жид. Мотиви страждання українського селянства під польсько-шляхетським гнобленням, які традиційно визискувала Москва для вторгнень у Польщу (Олександр Довженко 1940 р. поставив фільм під промовистою назвою «Освобождение украинских и белорусских земель от гнета польских панов и воссоединение народов-братьев в единую семью» [26]), доповнює провокаційний антисемітський сюжет, що кликатиме гайдамаків на погроми єврейських штетлів на Правобережжі [27, 435—436; 23, 56—57]. У цьому сюжеті євреї, яких на українських землях Речі Посполитої жило на середину XVIII ст. близько 150 тис. [11, 76], відіграють ганебну роль поплічників польської шляхти в гнобленні українських селян, наживаючись на їхньому визискові завдяки оренді шинків, орних земель і навіть церков. Міф про орендування євреями православних церков знайшов відображення в «Истории Русов» [16, 48—49], був знайомий Тарасові Шевченку [43: 1, 85; 43: 2, 120] й успішно дожив до нашого часу [44, 21—26]. Саме продаж, а точніше — орендування, християн-українців євреям мотивує обурення Козака й виступ його на боротьбу:

Да не знаю, що то с того вйде,
Як на ляха година нещаслива прйде!
За те, що хрестянску кров жидам орендують,
Десь-то на себе лихо якесь вѣщуют!
[38, 140].

Уярмлення Ляха й Жида набуває на інтермедійній сцені цілком предметного втілення: Козак накладає на них упряж, призначену для вола, а його прикінцевими словами стає звернення до Ляха:

Годѣ калантирить, зволь шию в ярмо класты,
Да пойдеш до мене з жидом овецъ пасты!
[38, 142].

Відсутність прямого, декларованого в тексті, зв'язку з імперськими захіаннями на землі Речі Посполитої не може приховати пропагандистського навантаження сатиричної сценки. Адже вона покликана збудити ненависть до тих, хто постає жорстокими поневолювачами українців Правобережжя, і спрямувати козаків на акти помсти. Добра половина території Вольностей Війська Запорозького була розташована на правому березі Дніпра й межувала з Річчю Посполитою в малолюдних степових регіонах Середньої Наддніпрянщини й південного Поділля, не маючи чіткої делімітації. Тому для козацьких загонів існувала постійна спокуса вдиратися на чужі терени за здобиччю, маскуючи справжні мотиви високими ідеями захисту одновірців. Імперська адміністрація могла приховувати власні під'юджування козаків за їхньою автономією, водночас користуючись козацькими нападами як плацдармом для розширення своєї присутності в цьому краї. Краї, уже приреченому на поглинення «русским міром».

Гібридна війна, руйнівної дії якої зазнає на собі Україна впродовж 2014—2019 рр., мала тривалу передісторію. За сотні років до появи телеканалу «Інтер» чи газети «Вести» проросійські кола Києва використовували наявні тоді форми впливу на масову свідомість для популяризації експансіоністських намірів імперії Романових та залучення до їхньої реалізації українців. Існування гетьманського правління в екзилі та боротьба за польський престол кандидатів, лояльних і ворожих до Росії, надавала змаганням за суспільні симпатії киян прихованого драматизму. Тим-то й сцена Києво-Могилянської академії стає майданчиком для закріплення міфу про «триединный русский народ», об'єднання якого в Російській імперії — запорука переможної боротьби з його гнобителями, персоніфікованими в інтермедійних образах Ляха і Жида. Політична сатира перетворюється на зброю. Адекватна реінтерпретація сатиричних сценок, поставлених між діями шкільних драм Митрофана Довгалевського на різдвяні та великодні свята 1736—1737 навчального року, здатна виявити це приховане знаряддя «русского міра», що зберігає свою небезпеку в плеканні давніх історичних міфів і досі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андрусак М.* Зв'язки Мазепи з Станиславом Лещинським і Карлом XII // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Львів, 1933. Т. 152. С. 35—61.
2. *Антонович В.* Исследование о гайдамачестве // Антонович В. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори. Київ: Либідь, 1995. С. 372—456.

3. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. Київ: Дніпро, 1991. 238 с.
4. Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів 1734—1775. Київ: Головне архівне управління при Кабінеті міністрів України; Центральний державний історичний архів України; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, 1998. Т. 1. 697 с.
5. Возняк М. Початки української комедії: 1619—1819. 2-е вид. [Нью Йорк]: Говерля, 1955. 252 с.
6. Голобуцький В. Запорізька Січ в останні часи свого існування: 1734—1775. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 416 с.
7. Грицай М., Микитась В., Шолом Ф. Давня українська література. Київ: Вища школа, 1978. 416 с.
8. Гудзій М. Українські інтермедії XVII—XVIII ст. // Українські інтермедії XVII—XVIII ст. Київ: Вид-во АН УРСР, 1960. С. 3—30.
9. Довгалевський М. Поетика. Сад постичний / Пер. з лат. В. Маслюка. Київ: Мистецтво, 1973. 436 с.
10. Дорошенко Д. Нарис історії України. Львів: Світ, 1991. 576 с.
11. Енциклопедія історії України: У 10 т. / Гол. редкол. В. Смолій. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 3: Е — Й. 672 с.
12. Житецкий П. Мысли о народных малорусских думках. Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1893. IV; 250 с.
13. Іваньо І. «Поетика» Митрофана Довгалевського // Довгалевський М. Поетика. Сад постичний / Пер. з лат. В. Маслюка. Київ: Мистецтво, 1973. С. 5—23.
14. Інтерлюдии Митрофана Довгалевського XVIII века // *Киевская старина*. 1897. Т. 58. Сентябрь. Приложения. С. 89—96; Т. 59. Октябрь. Приложения. С. 97—112; Т. 60. Ноябрь. Приложения. С. 113—117.
15. Історія міст і сіл Української РСР: У 26 т. Сумська область / Гол. ред І. Макухін. Київ: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1973. 696 с.
16. История Русов или Малой России: Сочинение Георгия Кониского, архиепископа Белорусского. Москва: В Университетской типографии, 1846. IV; VI; 263; 46 с.
17. Історія української літератури: У 2 т. Київ: Вид-во АН УРСР, 1954. Т. 1. Дожовтнева література. 732 с.
18. Источники малороссийской истории, собранные Д. Н. Бантыш-Каменским и изданные О. Бодянским. Москва: В университетской типографии, 1859. Ч. 2. 1691—1722. 341 с.
19. Києво-Могилянська академія в іменах. XVII—XVIII ст.: Енциклопедичне видання. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2001. 736 с.
20. Київській Сгнописис или Краткое собрание от различных летописцев о началъ Славенороссійскаго народа и первоначальных князех Богоспасаемаго града Кіева. 2-е изд. Киев: Типография Киевопечерской Лавры, 1823. [8]; 166; 105 с.
21. Крупицький Б. Гетьман Пилип Орлик (1672—1742), його життя і доля. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1956. 79 с.
22. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів: Інститут українознавства НАН України, вид. фірма «ОЛІР», 1995. 368 с.
23. Нариси з історії та культури євреїв України / упоряд. та ред. Л. Фінберг, В. Любченко. Київ: Дух і літера, 2005. 440 с.
24. Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. Нью Йорк; Париж; Торонто: Вид. Організації оборони чотирьох свобод України, Ліги визволення України, 1960. 410 с.
25. Олійник В. Міфи і правда про «мідного Богдана» // *Дзеркало тижня*. 2013. 19 липня. № 27. URL: https://dt.ua/history/mifi-i-pravda-pro-midnogo-bogdana_.html (14.09.2019)
26. Освобождение (1940) документальный фильм. *Классика советского кино (официальный канал)*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VBl7E24XEF0> (23.09.2019)
27. Очерк истории еврейского народа / Под ред. Ш. Эттингера. Иерусалим: Библиотека Алия, 1990. 896 с.
28. Петров Н. Очерки из истории украинской литературы XVIII века. Киевская искусственная литература XVIII века, преимущественно драматическая. Киев: Тип. Г.Т. Корчак-Новицкого, 1880. 151 с.

29. Путин: «Границы России нигде не заканчиваются». URL: <https://www.bbc.com/russian/news-38093222>. (23.09.2019).
30. Радянська енциклопедія історії України: У 4 т. Київ: Гол. ред. УРЕ, 1971. Т. 3. Летичів-Розкопки. 576 с.
31. *Резанов В.* Драма українська. 1. Старовинний театр український. Київ: З друк. Укр. акад. наук, 1927. Вип. 3. Шкільні дійства великоднього циклу. Додатки. 394 с.
32. *Резанов В.* Драма українська. 1. Старовинний театр український. Київ: З друк. Укр. акад. наук, 1927. Вип. 4. Шкільні дійства різдвяного циклу. 206 с.
33. *Скальковский А.* История Новой-Сечи, или Последнего Коша Запорожского. Одесса, 1841. 461 с.
34. Словник української мови. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 4. I — М. 840 с.; 1978. Т. 9. С. 918 с.; 1980. Т. 11. X—Б. 700 с.
35. *Сулима М.* Українська драматургія XVII—XVIII ст. Київ: ПЦ «Фоліант»; ВД «Стилос», 2005. 368 с.
36. Тезисы о 300-летию воссоединения Украины с Россией (1654—1954 гг.). Москва: Госполитиздат, 1954. 32 с.
37. Українська література XVIII ст.: Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори / Вст. ст., упор., прим. О. Мишанича. Київ: Наук. думка, 1983. 696 с.
38. Українські інтермедії XVII—XVIII ст. / Вст. ст. і відп. ред. М. Гузія; підгот. тексту Л. Махновця. Київ: Вид-во АН УРСР, 1960. 240 с.
39. *Франко І.* Історія української літератури. Частина перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського // *Франко І.* Збір. тв.: У 50 т. Київ: Наук. думка, 1983. Т. 40. С. 5—370.
40. *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури. Львів: Накл. Українсько-руської вид. спілки, 1910. V; 444 с.
41. *Франко І.* Русько-український театр: Історичні обриси // *Франко І.* Збір. тв.: У 50 т. Київ: Наук. думка, 1981. Т. 29. С. 293—336.
42. Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.) / Упор. О. І. Білецький. 3-є вид. Київ: Рад. школа, 1967. 784 с.
43. *Шевченко Т.* Повне збір. тв.: У 12 т. Київ: Наук. думка, 2001—2014.
44. *Шестопал М.* Євреї на Україні: Історична довідка. Київ: Оріяни, 1998. 112 с.
45. *Яворницький Д.* Історія запорозьких козаків: У 3 т. Київ: Наук. думка, 1993. Т. 3. 560 с.
46. *Cross F. L., Livingstone E. A.* Encyklopedia Kościola /Tłum. z angieli. 3-ie wyd. Warszawa: Vocatio, 2003. Т. 2: L-Z. 1279 s.
47. *Lechicka J.* Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz wybór z jego pism. Toruń : Nakł. Towarzystwa Naukowego, 1951. 208 s.
48. *Lewin P.* Ukrainian Drama and Theater in the Seventeenth and Eighteenth Centurie. Edmonton; Totonto: CIUS, 2008. XXXIV; 218 p.
49. *Staszewski J.* August III Sas. 2-ie wyd. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Ossolineum, 2010. 336 p.
50. *Truchim S.* Konfederacja dzikowska. Poznań : Drukarnia Poznańska, 1921. 148 s.
51. [*Vajiravudh*]. The War of the Polish Succession. London: T. Fisher Unwin, 1901. 73 p.

Отримано 26 жовтня 2019 р.

REFERENCES

1. Andrusiak, M. (1933) Zviazky Mazepy z Stanyslavom Leshchynskym i Karlom XII. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*, 152, 35—61. [in Ukrainian]
2. Antonovich, V. (1995) Issledovanie o gajdamachestve. In Antonovych, V. *Moia spovid: Vybrani istorychni ta publitsystychni tvory*, pp. 372—456. Kyiv: Lybid. [in Russian]
3. *Antonovych, V.* (1991) Pro kozatski chasy na Ukraini. Kyiv: Dnipro, 1991. [in Ukrainian]
4. Arkhiv Kosha Novoi Zaporozkoï Sichi: Korpus dokumentiv 1734—1775. (1998) (Vol.1) Kyiv: Holovne arkhivne upravlinnia pry Kabineti ministriv Ukrainy; Tsentralnyi

- derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy; NAN Ukrainy. Instytut ukrainskoi arkhieohrafiï ta dzhereloznavstva imeni M. Hrushevskoho. [in Ukrainian]
5. Vozniak, M. (1955) *Pochatky ukrainskoi komedii: 1619—1819*. 2-e vyd. [New York]: Hoverlia. [in Ukrainian]
 6. Holobutskiy, V. (1961) *Zaporizka Sich v ostanni chasy svoho isnuvannia: 1734—1775*. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSSR. [in Ukrainian]
 7. Hrytsai, M. & Mykytas, V. & Sholom, F. (1978) *Davnia ukrainska literatura*. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian]
 8. Gudzii, M. (1960) Ukrainski intermedii XVII—XVIII st. In *Ukrainski intermedii XVII—XVIII st.*, pp. 3—30. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSSR. [in Ukrainian]
 9. Dovhalevskiy, M. (1973) *Poetyka. Sad poetychnyi* (V. Masliuk, Trans.). Kyiv: Mystetstvo. [in Ukrainian]
 10. Doroshenko, D. (1991) *Narys istorii Ukrainy*. Lviv: Svit. [in Ukrainian]
 11. Smolii, V. (Ed.) (2005) *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 1—10; Vol 3) Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
 12. Zhytetskiy, P. (1893) *Mysli o narodnykh malorusskikh dumakh*. Kiev: Tipografiya G. T. Korchak-Novitskogo. [in Russian]
 13. Ivanio, I. (1973) “Poetyka” Mytrofana Dovhalevskoho. In Dovhalevskiy, M. *Poetyka. Sad poetychnyi* (V. P. Masliuk, Trans.), pp. 5—23. Kyiv: Mystetstvo. [in Ukrainian]
 14. Interliudii Mitrofana Dovgalevskogo XVIII veka. (1897, September; October; November) *Kievskaya starina*, Vol. 58 (Prilozheniya), 89—96; Vol. 59 (Prilozheniya), 97—112; Vol. 60 (Prilozheniya), 113—117. [in Russian]
 15. Makukhin, I. (Ed.) (1973) *Istoriia mist i sil Ukrainkoi RSR* (Vol.1—26). Sumska oblast. Kyiv: Holovna redaktsiya URE AN URSSR. [in Ukrainian]
 16. *Istoriya Rusov ili Maloy Rossii: Sochinieniye Georgiya Koniskogo, arkhiepiskopa Bieloruskogo*. (1846) Moskva: V Unyversytetskoi tipografii. [in Russian]
 17. *Istoriya ukraïnskoy literatury* (1954) (Vol. 1—2; Vol. 1). Kyiv: Vydavnytstvo AN URSSR. [in Ukrainian]
 18. *Istochniki malorossiyskoy istorii, sobrannyye D. N. Bantysb-Kamienskim i izdannyye O. Bodianskim*. (Part 2) (1859) Moskva: V universitetskoy tipografii. [in Russian]
 19. *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh. XVII—XVIII st.: Entsyklopedychne vydannia* (2001). Kyiv: Vydavnychiy dim “KM Akademiia”. [in Ukrainian]
 20. *Kievskiy Synopsis ili Kratkoie sobranie ot razlichnykh litopystsev o nachali Slavenorossiyskaho naroda i pervonachalnykh kniazekh Bobospasiemaho hrada Kieva*. (1823). Kiev: Tipografiya Kievopiecherskoy Lavry. [in Old Church Slavonic].
 21. Krupnytskyi, B. (1956) *Hetman Pylyp Orlyk (1672—1742), yoho zhyttia i dolia*. München: Dniprova khvyliya. [in Ukrainian]
 22. Lytvyn, M. & Naumenko, K. (1995) *Istoriia ZUNR*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva NAN Ukrainy, vydavnycha firma “OLIR”. [in Ukrainian]
 23. Finberh, L. & Liubchenko, V. (Eds.) (2005) *Narysy z istorii ta kultury yevreiv Ukrainy*. Kyiv: Dukh i litera. [in Ukrainian]
 24. Ohloblyn, O. (1960) *Hetman Ivan Mazepa ta yoho doba*. Niu York; Paryzh; Toronto: Vydannia Orhanizatsii oborony chotyrokh svobod Ukrainy, Ligy vyzvolennia Ukrainy. [in Ukrainian]
 25. Oliinyk, V. (2013, July 19) Mify i pravda pro “midnogo Bohdana”. *Dzerkalo tyzhnia*. Retrieved from https://dt.ua/history/mifi-i-pravda-pro-midnogo-bogdana_.html [in Ukrainian]
 26. *Osvobozhdenie (1940) dokumentalnyy fil'm. Klassika sovetskogo kino (ofitsial'nyy kanal)*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=VBl7E24XEF0>. [in Russian]
 27. Ettinger, Sh. (Ed.) (1990) *Ocherk istorii evrejskogo naroda Ierusalim: Biblioteka Aliya*. [in Russian]
 28. Petrov, N. *Ocherki iz istorii ukrainskoy literatury XVIII veka. Kievskaya iskusstvennaya literatura XVIII veka, preimushhestvenno dramaticheskaya*. (1880) Kiev: Tipografiya G. T. Korchak-Novickogo. [in Russian]

29. Putin: “Granitsy Rossii nigdie ne zakanchivayutsia” (2016, November 24). Retrieved from <https://www.bbc.com/russian/news-38093222> (23.09.2019). [in Russian]
30. *Radianska entsyklopediia istorii Ukrainy* (1971) (Vol. 1—4; Vol. 3). Kyiv: Holovna redaktsiya URE. [in Ukrainian]
31. Riezanov, V. (1927) *Drama ukrainska. 1. Starovynnyi teatr ukrainskyi. Issue 3. Shkilni diistva velykodnogo tsyклу. Dodatky*. Kyiv: Z drukarni Ukrainskoi akademii nauk. [in Ukrainian]
32. Riezanov, V. (1927) *Drama ukrainska. 1. Starovynnyi teatr ukrainskyi. Issue 4. Shkilni diistva rizdvianoho tsyклу*. Kyiv: Z drukarni Ukrainskoi akademii nauk. [in Ukrainian]
33. Skal'kovskij A. (1841) *Istoriya Novoj-Sechi, ili Poslednego Kosha Zaporozhskogo*. Odessa. [in Russian]
34. *Slovnnyk ukrainskoi movy* (1970—1980) (Vol. 1—11; Vol. 4, 9, 11). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
35. Sulyma, M. (2005) *Ukrainska dramaturhiia XVII—XVIII st.* Kyiv: PTs “Foliant”; VD “Stylos”. [in Ukrainian]
36. *Tezisy o 300-letii vossoedineniya Ukrainy s Rossiej (1654—1954 gg.)*. (1954) Moskva: Gospolitizdat. [in Russian]
37. Myshanych, O. (Ed.) (1983) *Ukrainska literatura XVIII st.: Poetychni tvory. Dramatychni tvory. Prozovi tvory*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
38. Hudzii, M. & Makhnovets, L. (Eds.) (1960) *Ukrainski intermedii XVII—XVIII st.* Kyiv: Vydavnytstvo AN URSSR. [in Ukrainian]
39. Franko, I. (1983) Istoriiia ukrainskoi literatury. Chast persha. Vid pochatkiv ukrainskoho pysmenstva do Ivana Kotliarevskoho. In Franko, I. *Zibrannia tvoriv* (Vol.1—50; Vol. 40), pp. 5—370. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
40. Franko, I. (1910) *Narys istorii ukrainsko-ruskoi literatury*. Lviv: Nakladom Ukrainko-ruskoi vydavnychoi spilky. [in Ukrainian]
41. Franko, I. (1981) Rusko-ukrainskyi teatr: Istorychni obrysy. In Franko, I. *Zibrannia tvoriv* (Vol.1—50; Vol. 29), pp. 293—336. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
42. Biletskyi, O. (Ed.) (1967) *Kbrestomatiia davnoi ukrainskoi literatury (do kintsia XVIII st.)*. Kyiv: Radianska shkola. [in Ukrainian]
43. Shevchenko, T. (2001—2014) *Povne zibrannia tvoriv* (Vol. 1—12). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
44. Shestopal, M. (1998) *Yevrei na Ukraini: Istorychna dovidka*. Kyiv: Oriiany. [in Ukrainian]
45. Iavornytskyi, D. (1993) *Istoriia zaporozkykh kozakiv* (Vol. 1—3; Vol. 3). Kyiv: Naukova dumka. [in Russian]
46. Cross, F. L. & Livingstone, E. A. (2003) *Encyklopedia Kościoła /Thum. z angiel.* (Vol. 1—2; Vol. 2) 3-ie wyd. Warszawa: Vocatio. [in Polish]
47. Lechicka, J. (1951) *Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz wybór z jego pism*. Toruń: Nakł. Towarzystwa Naukowego. [in Polish]
48. Lewin, P. (2008) *Ukrainian Drama and Theater in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Edmonton; Totonto: CIUS.
49. Staszewski, J. (2010) *August III Sas*. 2-ie wyd. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Ossolineum. [in Polish]
50. Truchim, S. (1921) *Konfederacja dzikowska*. Poznań: Drukarnia Poznańska. [in Polish]
51. [Vajiravudh]. (1901) *The War of the Polish Succession*. London: T. Fisher Unwin.

Received 26 October 2019

Archbishop Ihor Isichenko, doctor of philology, professor
V. N. Karazin Kharkiv National University
4 Prospekt Nezalezhnosti, Kharkiv 61000, Ukraine
e-mail: archbishop.ihor@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3270-104X>

HYBRID WAR ON STAGE OF KYIV MOHYLA ACADEMY (1736—1737)

During the 1736/1737 academic year, Mytrofan Dovhalevskiy taught a course in poetics at the Kyiv-Mohyla Academy. According to the rules of the time, he prepared two school dramas, the texts of which survived — for Christmas and Easter. Five interludes were set for each drama. In the 3rd interlude to the Christmas drama and the 5th interlude to the Easter drama, the plot is based on the confrontation of Liakh (Pole) and Zhyd (Jew), oppressing Belarusian and Ukrainian peasants, with Cossack. Moskal (Moscovite) is a powerful ally of the Cossack. The propaganda sense of both interludes is revealed in the context of political conflicts of that era. During 1733—1735 Stanisław Leszczyński, a former ally of Hetman Ivan Mazepa, led the war for the royal throne of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Most Ukrainian lands were then part of the Commonwealth. The Russian empire introduced troops into the territory of the Commonwealth and put on the throne Stanisław Leszczyński's rival August III. Ukrainian citizens of the Commonwealth were prompted by Russians to revolt against Polish authorities. The Haidamaky movement emerged which Russia promised to support. The Cossacks of Zaporizhzhia in 1734 betrayed Hetman Pylyp Orlyk and came under the jurisdiction of the Russian empress. The interludes to the Mytrofan Dovhalevskiy's dramas form the ideological basis for Russian aggression and future division of the Commonwealth. They impose on the spectators the idea of oppressing Ukrainians and Belarusians by Poles, complementing it with anti-Semitic nuances. Cossacks are encouraged to engage in aggression, interpreted as a liberation mission. These trends, identified still in the Baroque literature, were used in 2014 by the Russian Federation for motivating its incursion into Ukraine. The modern terminology defines such trends with the concept of 'hybrid war'.

Keywords: *Mytrofan Dovhalevskiy, baroque, school drama, interlude, Cossack, Stanisław Leszczyński, Pylyp Orlyk, hybrid war.*